

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ
'ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ'

Γιώργης Μανουσάκης

ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ 1821 - 1905

GEORGE MANOUSAKIS • CRETAN REVOLUTIONS, 1821-1905

Αθηνά Μπλαζουδάκη - Σταυρουλάκη

ΣΤΟ ΑΚΡΩΤΗΡΙ ΤΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ATHINA BLAZOUDAKI - STAVROULAKI • VISITING VENIZELOS' AKROTIRI

Γ' ΕΚΔΟΣΗ

Χ Α Ν Ι Α 2 0 1 3

Η Επανάσταση του 1866

Από το 1861 Γενικός Διοικητής της Κρήτης ήταν ο Ισμαήλ πασάς, που στην αρχή διοίκησε με δικαιοσύνη, αργότερα όμως άρχισε να καταπατεί τα δικαιώματα που είχαν παραχωρηθεί στους Χριστιανούς. Οι νέοι φόροι που επέβαλε κι η ανάμειξή του στο λεγόμενο μοναστηριακό ζήτημα (τη διάθεση της μοναστηριακής περιουσίας για την ίδρυση και τη λειτουργία σχολείων), προκάλεσαν την αντίδραση του λαού κι αποτέλεσαν την αφορμή για την μεγάλη επανάσταση του 1866-1869.

Κατά τον Απρίλιο και Μάιο του 1866 έγιναν ένοπλες συγκρούσεις στα Μπουτσουνάρια, στο Ατσιλόπουλο, στα Ανώγεια, στον Άγιο Μύρωνα και στο Κράσι. Αντιπρόσωποι απ' όλη την Κρήτη συγκρότησαν Συνέλευση στην Αγία Κυριακή, κοντά στα Χανιά, και υπέβαλαν αναφορά στο Σουλτάνο με τις διαμαρτυρίες τους για την παραβίαση των δικαιωμάτων των Χριστιανών. Τον Ιούλιο του 1866 ο Σουλτάνος απάντησε αρνητικά στα αιτήματά τους. Νέα Επαναστατική Συνέλευση συνεδρίασε στο χωριό Ασκήφου, εκήρυξε στις 21 Αυγούστου την ένωση με την Ελλάδα κι εκάλεσε το λαό σ' επανάσταση.

Επαναστατικά σώματα είχαν ήδη σχηματιστεί σε διάφορα μέρη της Κρήτης και όπλα και πολεμοφόδια είχαν αρχίσει να καταφτάνουν από την Ελλάδα. Οι Τούρκοι της υπαίθρου κλείστηκαν στις πόλεις κι άρχισαν βιαιοπραγίες κατά των Χριστιανών. Στα τουρκικά στρατεύματα προστέθηκαν 6 χιλιάδες Αιγύπτιοι τους οποίους έστειλε ο Χεδίβης της Αιγύπτου βοήθεια προς το Σουλτάνο.

Στο Σέλινο ο Κωνσταντίνος Κριάρης ανάγκασε τον Αύγουστο του 1866 τους Τούρκους να κλειστούν στην Κάντανο, ενώ οι Αποκορωνιώτες επολιόρκησαν στις 31 Αυγούστου τον Αιγύπτιο

Σαχίν πασά και τον ανάγκασαν να συνθηκολογήσει και να φύγει από τον Αποκόρωνα. Η Γενική Συνέλευση στους Κάμπους της Κυδωνίας απέρριψε τις προτάσεις του Μουσταφά πασά για υποταγή, με το σύνθημα «Ένωσις ή Θάνατος», κι οι πολεμικές επιχειρήσεις συνεχίστηκαν εντονότερες.

Από τις Μεγάλες Δυνάμεις μόνο η Ρωσία υποστήριζε μυστικά την επανάσταση, ενώ η Βρετανία και η Γαλλία επιθυμούσαν τη διατήρηση του καθεστώτος της Κρήτης. Η Ελληνική Κυβέρνηση αδυνατούσε να βοηθήσει παρά την πίεση της κοινής γνώμης. Οργανώθηκαν όμως επιτροπές για τη συγκέντρωση χρημάτων και τη συγκρότηση σωμάτων εθελοντών και κατέβηκε στα Σφακιά ο ταγματάρχης Ιωάννης Ζυμβρακάκης, που ανέλαβε την αρχηγία των δυτικών επαρχιών, μαζί με άλλους Έλληνες αξιωματικούς. Οι επαναστάτες υστερούσαν σε οπλισμό, πολεμοφόδια και τροφές, παρ' όλα αυτά οι αρχηγοί τους Χατζημιχάλης Γιάνναρης, Κωνσταντίνος Κριάρης, Κωσταρός Βολουδάκης, Σταμάτιος Χιονουδάκης, Μιχαήλ Τσουδερός, Μιχαήλ Σκουλάς, Παύλος Ντεντιδάκης, Μιχαήλ Κόρακας κ.α. κι οι αξιωματικοί και εθελοντές Ζυμβρακάκης, Κορωναίος και Πετροπουλάκης σημείωσαν αρκετές επιτυχίες, αν και δεν εκατόρθωσαν να εμποδίσουν την απελευθέρωση των πολιορκημένων στην Κάντανο Τούρκων και την πυρπόληση των Λάκκων, του Θερίσου και των Μεσλών. Στις 12 Οκτωβρίου ο Μουσταφάς ενίκησε το Ζυμβρακάκη στο Βαφέ με μεγάλες απώλειες και την επομένη οι επαναστάτες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν σε μάχη στην περιοχή Κασταμονίτσας-Αμαριανού του Ηρακλείου. Προς στιγμή σχηματίστηκε η εντύπωση ότι η επανάσταση πλησίαζε στο τέλος της. Ο Μουσταφά πασάς εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία για να προτείνει στους Κρητικούς να καταθέσουν τα όπλα, με την υπόσχεση γενικής αμνηστίας. Πολλοί Σφακιανοί και κάτοικοι της Πεδιάδας, της Βιάννου και του Λασιθίου δήλωσαν τότε υποταγή.

Το σπουδαιότερο γεγονός του πρώτου χρόνου της Επανάστασης ήταν η πολιορκία της Μονής του Αρκαδίου από το Μουσταφά, όπου είχαν καταφύγει 300 περίπου ένοπλοι και 600 γυναικόπαιδα. Έπειτα από ηρωική άμυνα των πολιορκημένων μ' επικεφαλής τον ηγούμενο Γαβριήλ και τον ανθυπολοχαγό Ιωάννη Δημακόπουλο, ο πολεμιστής Γιαμπουδάκης ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη στις 8 Νοεμβρίου, όταν οι Τούρκοι μπήκαν στο μοναστήρι. 800 από τους κλεισμένους στ' Αρκάδι σκοτώθηκαν και μαζί αρκετές εκατοντάδες Τούρκοι. Η θυσία των πολιορκημένων προκάλεσε συγκλονιστική εντύπωση σ' όλη την Ευρώπη και την Αμερική. Άνθρωποι των γραμμάτων, όπως ο Βίκτωρ Ουγκώ, πολιτικοί και δημοσιογράφοι, έγραψαν πύρινα άρθρα, εθελοντές εξήτησαν ν' αγωνιστούν στην Κρήτη, επιτροπές άρχισαν εράνους για την περίθαλψη των προσφύγων και την ενίσχυση των επαναστατών.

Μετά το Αρκάδι ο Μουσταφά πασάς εκστρατεύει εναντίον των ορεινών χωριών της Κυδωνίας κι έπειτα από πεισματώδη μάχη στη Ζούρβα εισβάλλει στο Σέλινο κι αποβιβάζοντας στρατό από το Λιβυκό πέλαγος καταλαμβάνει την περιοχή του Φραγκοκάστελου. Ο χειμώνας όμως τον αναγκάζει να σταματήσει τις επιχειρήσεις. Περνώντας το φαράγγι του Κατράε δέχεται επίθεση με πολλές απώλειες.

Ο Ομέρ πασάς που διορίστηκε στη θέση του Μουσταφά άρχισε το Μάρτιο του 1867 τις πολεμικές του επιχειρήσεις με στόχο την κατάληψη των Σφακιών και του οροπεδίου του Λασιθίου. Αρχίζει έτσι η

δεύτερη περίοδος της επανάστασης. Συγκεντρώνοντας ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις Τούρκων και Αιγυπτίων επιχείρησε τον Απρίλιο να εισβάλει από διάφορα σημεία στα Σφακιά. Οι προσπάθειές του απότυχαν κι εστράφηκε τότε προς την επαρχία Ρεθύμνης και την Κίσαμο. Ο Ρεσίτ πασάς του Ηρακλείου μπήκε στο οροπέδιο του Λασιθίου ενισχυμένος και από τρία αιγυπτιακά τάγματα. Ο Μιχαήλ Κόρακας προσπάθησε να εμποδίσει την προέλαση των Τουρκοαιγυπτίων, μετά όμως από μάχη δυο ημερών αναγκάστηκε να υποχωρήσει, το Μάιο του 1867.

Προχωρώντας ο Ομέρ πασάς προς τη Μεσσαρά αποκρούστηκε στη Γέργερη στις 13 Ιουνίου και στις Μέλαμπες. Νέα προσπάθεια εισβολής στα Σφακιά αναχαιτίστηκε στον Καλλικράτη, άλλες όμως τουρκικές δυνάμεις μπήκαν στο οροπέδιο του Ασχύφου και προχώρησαν νοτιότερα υποτάσσοντας προσωρινά την επαρχία των Σφακιών, τον Ιούλιο του 1867. Οι επιτυχίες των Τουρκοαιγυπτίων έδειξαν ότι μπορούσαν να νικήσουν τους επαναστάτες, δεν μπορούσαν όμως να κρατήσουν για πολύ τις κατακτημένες περιοχές.

Το Σεπτέμβριο του 1867 τον Ομέρ πασά αντικατάστησε ο Μέγας Βεζύρης Ααλή πασάς, που έφερε μαζί του τον Οργανικό Νόμο και υποσχόταν αμνηστία κι ένα είδος ημι-αυτονομίας στην Κρήτη, αν οι κάτοικοί της εγκατέλειπαν την επιδίωξη της ένωσης με την Ελλάδα. Η Επαναστατική Συνέλευση απέρριψε τις προτάσεις του κι οι εχθροπραξίες συνεχίστηκαν. Ο Τούρκος πασάς όμως προχώρησε στην εφαρμογή του σχεδίου του στις πόλεις και συγκρότησε στα Χανιά συνέλευση από Μουσουλμάνους και Χριστιανούς που εκλέχτηκαν με πιέσεις κι υποσχέσεις. Η Βρετανία υποστήριζε τις πρωτοβουλίες του Ααλή και παρακινούσε τους Κρητικούς να δεχθούν τον Οργανικό Νόμο.

Το Νοέμβριο του 1867 ήρθε ο Χουσεΐν Αυνή πασάς ως Γενικός Διοικητής του νησιού κι άρχισε να εφαρμόζει νέα στρατιωτική τακτική για την εξουδετέρωση των επαναστατών. Οχύρωσε τα επίμαχα σημεία με πύργους, όπου εγκατέστησε φρουρές για μόνιμη κατοχή κι έλεγχο του μεγαλύτερου μέρους της υπαίθρου. Το χτίσιμο των πύργων δυσκόλεψε τους επαναστάτες και τους ανάγκασε να εφαρμόσουν το σύστημα του κλεφτοπόλεμου. Ταυτόχρονα ο στενότερος αποκλεισμός των παραλίων της Κρήτης περιόριζε όλο και περισσότερο τον ανεφοδιασμό τους. Η ελληνική κυβέρνηση, έπειτα από τελεσίγραφο της Τουρκίας, αναγκάστηκε ν' απαγορεύσει στα ελληνικά πλοία να μεταφέρουν ανθρώπους κι εφόδια στην Κρήτη.

Ο αγώνας συνεχίστηκε και σ' όλο το έτος 1868. Οι Τούρκοι όμως σταθεροποιούσαν όλο και περισσότερο τις θέσεις τους, ενώ οι κινήσεις των επαναστατών περιοριζόνταν και τα πολεμοφόδιά τους εξαντλούνταν. Η Προσωρινή Κυβέρνηση που διεύθυνε τον αγώνα πολιορκήθηκε αιφνιδιαστικά στις 11 Δεκεμβρίου στη Γωνιά της Κισάμου και τα περισσότερα μέλη της σκοτώθηκαν. Στις αρχές του 1869 οι εθελοντές του Δ. Πετροπουλάκη, καταδιωκόμενοι από τους Τούρκους με μεγάλες απώλειες, αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν και ν' αναχωρήσουν από την Κρήτη. Η επανάσταση είχε εκπνεύσει. Οι αρχηγοί της, μετά την υπόσχεση γενικής αμνηστίας και την προθεσμία να παραδοθούν αλλιώς θα επικηρύσσονταν, αναγκάστηκαν με λίγες εξαιρέσεις, να καταθέσουν τα όπλα.

Η επανάσταση του 1866-1869 στοίχισε στην Κρήτη πολλούς νεκρούς κι αφάνταστες υλικές

καταστροφές. Οι στόχοι για ελευθερία και ένωση έμειναν απραγματοποίητοι. Το μόνο κέρδος των Χριστιανών ήταν ο Οργανικός Νόμος που κι αυτός όμως εφαρμόστηκε σε λίγες περιπτώσεις. Η Τουρκία, αντίστοιχα, εκτός από τις στρατιωτικές απώλειες και την οικονομική αφαίμαξη από το μακρόχρονο πόλεμο, υπέστη και μείωση του κύρους της εξ αιτίας των δυσκολιών που αντιμετώπισε στην καταστολή της εξέγερσης των υπηκόων της.